

Hangos híradó

Az egyik belgrádi irodalmi lapban olvasom, hogy a Columbia Egyetem Bartók Béla és Alfred Lord rendezésében hetvenöt szerb-horvát népdalt adott ki, amelyekhez Bartók Béla még 1943-ban alapos tanulmányt írt. A kis beszámoló szerint Bartók tanulmánya olyan rendkívüli tudományossággal beszél a szerb-horvát népdalokról, ami még az itteni szakembereket is meglepte.

Bartók Bélát nálunk is jól ismerik, hangversenyművei közül nem egyet a rádió is közvetített már, szakkörökben azt is tudják, hogy a magyar népdalok mellett évtizedeken át kutatta a magyarokkal szomszédos népek zenei hatását a magyar dallamkincsre, hogy azonban ilyen kitűnő ismerője volt a szerb-horvát népdalnak, azt bizonyára kevesen tudják.

S talán azt is kevesen tudják, hogy ez a Bartók Béla a második világháború előtt Amerikába ment önkéntes száműzetésbe, miután még 1938-ban letiltotta műveinek előadását a hitleri Németországban és a fasiszta Olaszországban. S vajon arra emlékezik-e még valaki, hogy Bartók Béla lett a magyar Felszabadítási Tanács elnöke a háború alatt? Persze, Amerikában, hiszen Magyarországról akkortájt vitték a bakát nemcsak a keleti frontra, hanem azokba az országokba is, amelyeknek népét Bartók Béla a dallamaikon keresztül ismerte és becsülte. Az a Bartók Béla lett a magyar Felszabadítási Tanács elnöke ott Amerikában, aki ténylegesen azelőtt sohasem foglalkozott politikával, aki csak a falvakat járta, az Alföldet és a Dunántúlt, Moldovát, Muraközt és Bukovinát, aki ábrándos lelkű muzsikus volt, és a magyar népdalokat gyűjtötte s a magyar dallamok mellett, íme, most látjuk, tudós ismerője volt a szerb és horvát népdaloknak is.

Mindezt bizonyára nem tudja, aki azt a kis beszámolót írta az amerikai egyetem szerb-horvát népdalgyűjteményéről. Azt se tudja talán, hogy Bartók Béla már hetedik esztendeje halott, s így lehetetlen is felmérnie, mit jelentett az, hogy 1943-ban egy magyar művész a szerbek és horvátok népdalaiba mé-

lyedt el, míg odahaza, a hazájában, engesztelhetetlen gyűlöletet szítottak a népek ellen ugyanúgy, mint a demokrácia és a szabadság eszményei ellen is.

Hatvanéves volt Bartók Béla, amikor elment a Tengerentúlra, amikor úgy érezte, hogy elvesztette hazáját. Megérkezése után a Metropolitan Opera műveiből hangversenyt rendezett a tiszteletére, s a lelkesen ünneplő közönség követelésére az ősz hajú művésznak is fel kellett lépnie a dobogóra. Nem hajlongott, hanem odament a zongorához, és játszani kezdett. Egy magyar népdalt játszott, amelyet az amerikai közönség nem ismerhetett, a szövegét se tudhatta, pedig az a ki nem mondott, el nem dalolt szöveg tolmácsolta Bartók Béla és kis népének tragédiáját. „Elindultam szép hazámbul” – panasolta fájdalmas hangon a zongora Bartók Béla ujjai alatt, s mikor odaért utolsó két sorához, hogy: „Visszanéztem félutambul, /szememből a könny kicsordult” – nemcsak Bartók Béla sírt már ezüstös fejét a billentyűkre hajtva, hanem az egész hatalmas terem közönsége. Megértették a néma vallomást, a művész spirituális tisztaságú játéka nem a fülekhez szólt, nem az értelemhez, hanem a szíveket érintette meg.

Kell, hogy eszébe jusson az embernek mindez, amikor annak a belgrádi újságnak a tudósítását olvassa, s kell, hogy legalább futólag emlékezzék vissza Bartók küzdelmes életére, zenei munkásságára, amelyért odahaza többet támadták, mint dicsérték. Mert ő szakított Liszt és Erkel romantikus, cigányosan magyar zenei világával, alkotásai az igazi magyar népzene szellemében születtek meg. Forró lélegzettel, barbár őserővel, izgató, elragadó lendülettel, a népzenei források teremtőerővel való mesteri formálásában tárultak a bámuló hallgatóság felé. De a műveiből felszálló fájdalmas és panaszos hangok, a pásztorkalyibák sípjainak visongása, a súlyos, gyakran fenyegető dallamtalanság megütötte a néptől messzi élni óhajtó, fájdalmairól, panaszairól tudni nem akaró magyar úri osztály fülét. Nemcsak zenei és egyéb műveletlensége, de népiszonya folytán is tiltakozott a Bartók által annyira felmagasztalt népi zene ellen.

Ő azonban ment a maga útján szilárdan és rendíthetetlenül. Nemcsak művészi alkotásaiban, nemcsak folklorisztikai munkásságában, de emberi és politikai hitvallásában is.

Magyarország felszabadításának gondolata fűtötte, s közben komponált és tanulmányt írt a szerb-horvát népdalokról. Talán ezzel is népe jövőjét vélte előkészíteni? A barátságot a szomszédos szerb és horvát néppel? Lehetetlen nem meggondolni, ha erre gondol az ember!

Most megjelent ez a tanulmánya, és akiknek szánta, bókolós, elismerő szavakkal mondanak köszönetet érte.

Elhangzott 1952. április 20-án az Újvidéki Rádió vasárnapi krónikájában.

